

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Στην ύπαιθρο μεταξύ 8^{ου} και 9^{ου} αιώνα άρχισε να σχηματίζονται δυο βασικές κοινωνικές ομάδες, μια νέα **αριστοκρατία της γης (επαρχιακή)** δηλαδή οι μεγαλογαιοκτήμονες και μια νέα **αστική αριστοκρατία των αξιωμάτων (αστική)**. Οι δυο αυτές ομάδες συνήθιζαν να κάνουν γάμους μεταξύ τους (**επιγαμίες**) και από το τέλος του 10^{ου} αιώνα ουσιαστικά ενώθηκαν σε μία **τους δυνατούς**, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνονταν οι πολιτικοί, στρατιωτικοί, θρησκευτικοί άρχοντες και άλλοι αξιωματούχοι της κρατικής, εκκλησιαστικής και μοναστηριακής περιουσίας.

Οι οικογένειες της βυζαντινής αριστοκρατίας άρχισαν να αποκτούν οικογενειακά επώνυμα.

Οι αγροτικές μάζες ήταν **οι πένητες**, που αποτελούνταν από:

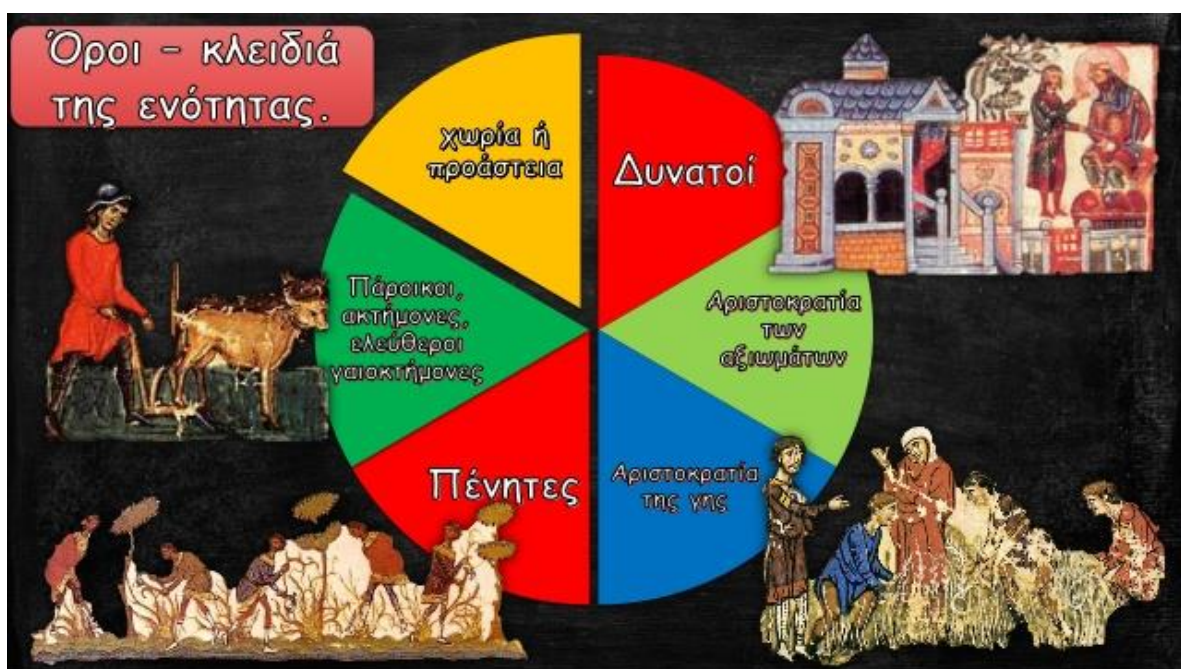
1. **ελεύθερους γαιοκτήμονες** (είχαν μικρή αγροτική ιδιοκτησία)
2. **ακτήμονες γεωργούς** (μίσθωναν γη για να την καλλιεργήσουν)
3. **πάροικους** (είχαν εξάρτηση από τη γη ή από τους κατόχους της. Για κάθε σημαντική αλλαγή στη ζωή τους -γάμοι, μετακινήσεις- έπρεπε να έχουν τη σύμφωνη γνώμη του ανθρώπου στον οποίο ανήκαν.)

Οι μεγαλοκτηματίες συσώρευαν γη παίρνοντας τα κτήματα από τους μικρομεσαίους γαιοκτήμονες με νόμιμους τρόπους (αγορά, κληροδοσία) αλλά και με παρανομίες και κάτω από τη μεγάλη πίεση που ασκούσε η φορολογία στους πιο μικρούς γαιοκτήμονες. Οι εκτάσεις που κατείχαν ήταν πολλές και διάσπαρτες, **τα χωρία ή προάστεια** και τις καλλιεργούσαν ελεύθεροι ενοικιαστές ή πάροικοι. Οι ίδιοι οι μεγαλογαιοκτήμονες (οι ευγενείς) ζούσαν μέσα στη χλιδή από τα εισοδήματα που είχαν από τα κτήματα τους αλλά και όσοι είχαν κάποιο άλλο αξίωμα έπαιρναν και μισθό από το κράτος.

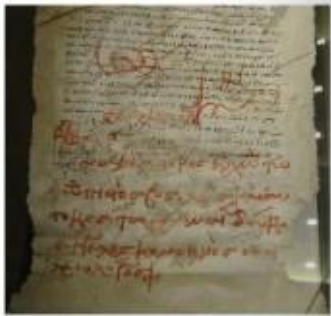
Στις πόλεις την ίδια περίοδο

έχουμε τη δημιουργία μιας **μεσαίας τάξης** (**τάξη επιχειρηματιών**) πχ εμποροβιοτέχνες, ναύκληρους και τραπεζίτες. Αυτοί ήταν οργανωμένοι σε συντεχνίες ή επαγγελματικά σωματεία (συστήματα) και συχνά υποκινούσαν συχνά λαϊκά κινήματα κατά των ευγενών.

Οι πολυάριθμες λαϊκές μάζες (δήμος) αποτελούνταν κυρίως από φτωχούς που εργάζονταν περιστασιακά ή ήταν άνεργοι.

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ «ΔΥΝΑΤΟΥΣ»

Νομοθεσία των Μακεδόνων		Νομοθεσία των Μακεδόνων	
1. Πρόχειρος Νόμος Εύχρηστο απάνθισμα νόμων που αντικατέστησε την Εκλογή, νομική συλλογή των Ισαύρων.		3. Βασιλικά Συλλογή νόμων, η οποία αντλεί κυρίως από τις νομικές συλλογές του Ιουστινιανού (60 βιβλία).	5. Νεαρές Νέοι νόμοι που απέβλεπαν κυρίως στον περιορισμό της μεγάλης γαιοκτησίας.
2. Επαναγωγή Εισαγωγή στον Πρόχειρο Νόμο που καθόριζε με ακρίβεια τις αρμοδιότητες του αυτοκράτορα και του πατριάρχη.		4. Επαρχικόν Βιβλίον Διατάξεις που ρύθμιζαν τη λειτουργία των συντεχνιών της Κωνσταντινούπολης.	

Η Μακεδονική δυναστεία **περιορίσε τη δύναμη των αριστοκρατών γαιοκτημόνων** για μια σειρά από λόγους.

Αυτοί οι λόγοι ήταν **στρατιωτικοί**, διότι τα στρατιωτικά αγροκτήματα χάνονταν σε βάρος των ιδιωτικών με αποτέλεσμα το κράτος να αναγκάζεται να διατηρεί μισθοφορικό στρατό ο οποίος ήταν δαπανηρός και αμφιβόλου μαχητικότητας.

Άλλοι ήταν **πολιτικοί**, γιατί οι μεγαλογαιοκτήμονες με τη μεγάλη τους δύναμη άρχισαν να έχουν αξιώσεις στον αυτοκρατορικό θρόνο.

Τέλος, για **οικονομικούς λόγους** ήταν πιο εύκολο για την αυτοκρατορία να φορολογεί μικροϊδιοκτήτες απ' ό,τι τους μεγαλοϊδιοκτήτες οι οποίοι απέφευγαν την καταβολή οικονομικών εισφορών.

Κατά συνέπεια, οι Μακεδόνες αυτοκράτορες, με διάφορους νόμους και διατάγματα, **πέτυχαν**

► να προτιμώνται ως αγοραστές της κοινοτικής γης οι γείτονες και συγγενείς του πωλητή,

► να αποδίδονται αναδρομικά στους φτωχούς ιδιοκτήτες τα χωράφια που τους είχαν πάρει οι Δυνατοί,

► να απαγορεύεται η αγοραπωλησία των στρατιωτικών κτημάτων,

► να περιοριστεί η αύξηση της εκκλησιαστικής περιουσίας

► να πληρώνουν οι Δυνατοί τον φόρο των φτωχών. Αυτό το νομοθετικό μέτρο είναι το γνωστό "Αλληλέγγυον" του Βασιλείου του Β'.

Σχολίασε τη συμπεριφορά των δυνατών έναντι των πενήτων, όπως αυτή περιγράφεται στη Νεαρά του έτους 934. Ποιες επιπτώσεις είχε αυτή στη ζωή των ελεύθερων αγροτών;

Οφέλη από την ύπαρξη των μικροκαλλιεργητών (Νεαρά του 934) Η εξουσία τέτοιων ισχυρών προσώπων αύξησε υπερβολικά τη μεγάλη ταλαιπωρία των φτωχών, διότι [οι δυνατοί] με το πλήθος των οικόσιτων υπηρετών τους, των μίσθαρνων οργάνων τους και των άλλων παρατρεχάμενων και ακολούθων τους προκάλεσαν βίαιες επιθέσεις διώξεις, αγγαρείες (υποχρεωτική προσφορά υπηρεσιών), άλλες θλίψεις και στενοχώριες (στους φτωχούς) και προξένησαν μεγάλη καταστροφή στο κοινό συμφέρον [...]. *Ι* Αλλά η ύπαρξη πολλών μικροϊδιοκτητών προσφέρει μεγάλα οφέλη στο κράτος καθώς αυτοί πληρώνουν φόρους και παρέχουν στρατιωτικές υπηρεσίες στο κράτος. Τα οφέλη αυτά θα εκλείψουν, αν μειωθεί ο αριθμός των μικροκτηματιών. Όσοι λοιπόν είναι επιφορτισμένοι με τη δημόσια ασφάλεια πρέπει να απαλλαγούν από τους ταραξίες, να απομακρύνουν τα ενοχλητικά στοιχεία και να διασφαλίσουν τη δημόσια σωτηρία. N. Svoronos, *Les nouvelles des empereurs Macedoniens* έκδ. Π. Γουναρίδης, Ε.Ι.Ε./Κ.Β.Ε-ΜΙΕΤ, Αθήνα 1994, 85

Η συμπεριφορά των δυνατών έναντι των πενήτων, όπως παρουσιάζεται στη Νεαρά του 934, φαίνεται βίαιη, απάνθρωπη και αλαζονική. Φέρονταν στους υπηρέτες και στους εργάτες τους βάνανσα («βίαιες επιθέσεις») και τους ανάγκαζαν να κάνουν πολλές και επίπονες εργασίες («αγγαρείες»), κάμπτοντας το ηθικό τους και προκαλώντας τους θλίψη και στενοχώρια («άλλες θλίψεις και στενοχώριες»). Οι ελεύθεροι αγρότες ήταν η λαϊκή βάση, στην οποία ήθελαν να στηριχτούν οι Μακεδόνες βασιλείς, γιατί, όπως αναφέρει και η Νεαρά, ήταν εκείνοι που ενίσχυαν το κράτος οικονομικά, πληρώνοντας φόρους, και επάνδρωναν το στρατό, «οπλισμένοι» με υψηλό ηθικό και μαχητικότητα, γιατί δεν πολεμούσαν μόνο για την πατρίδα τους, αλλά και για τις περιουσίες τους («Αλλά ή ύπαρξη πολλών μικροϊδιοκτητών... στρατιωτικές υπηρεσίες στο κράτος»). Γι' αυτό άλλωστε οι δυνατοί που διατάρασσαν αυτή την τάξη, αρπάζοντας τα κτήματα των μικροϊδιοκτητών, θεωρούνταν από τη Νεαρά «ταραξίες», που πρέπει να διωχθούν από τις κρατικές υπηρεσίες για τη «δημόσια σωτηρία».

* Ποια σημασία είχαν για το κράτος η διατήρηση και η προστασία της τάξης των ελεύθερων αγροτών από την αρπακτική συμπεριφορά των δυνατών

Η σημασία ήταν τεράστια για το Βυζαντινό κράτος, καθώς στηριζόταν στρατιωτικά και οικονομικά στη μικρή και μεσαία αγροτική τάξη. Ο θεσμός των αγροτών-στρατιωτών είχε σώσει το Βυζάντιο από τη μάστιγα των μισθοφόρων, που εξασθενούσαν οικονομικά το κράτος, αλλά δεν ήταν και αρκετά μαχητικοί. Οι αγρότες-στρατιώτες είχαν στις πολεμικές συγκρούσεις ως σκοπό τους την προστασία της πατρίδας τους, αλλά και της προσωπικής τους ιδιοκτησίας, γεγονός που τους έκανε πιο αξιόμαχους. Επίσης, οι φόροι που πλήρωναν οι ελεύθεροι αγρότες ήταν βασικό εισόδημα για το κράτος, λόγω του μεγάλου αριθμού τους και της αδυναμίας εξασφάλισης φοροαπαλλαγών που συχνά πετύχαιναν οι δυνατοί.

* Να εντοπίσεις τα βασικά σημεία της Νεαράς του 996, αφού λάβεις υπόψη ότι αυτή καταργούσε το νόμο, ο οποίος, μετά παρέλευση 40ετίας απάλλασσε τους δυνατούς από την υποχρέωση να αποδώσουν στους πένητες τα κτήματα που είχαν σφετεριστεί.

Νεαρά του Βασιλείου Β' (996) Οι πρόσθετες περιουσίες που απέκτησαν οι δυνατοί στις κοινότητες των χωρίων μέχρι την έκδοση της πρώτης Νεαράς του προπάππου μας και αυτοκράτορα Ρωμανού του Πρεσβυτέρου και πιστοποιούνται με έγγραφα δικαιώματα και αξιόπιστες μαρτυρίες, να διατηρηθούν και να παραμείνουν στην κατοχή τους, σύμφωνα και με τους παλαιούς νόμους [...] Από τότε που εκδόθηκε αυτός ο νόμος του Ρωμανού του Πρεσβυτέρου (922) ως σήμερα, 1η Ιανουαρίου της 9ης Ινδικτιώνος του έτους 6704 (=996), αλλά και στο εξής, διακηρύσσουμε ότι η τεσσαρακονταετία δεν επιτρέπεται καθόλου να ενεργοποιηθεί κατά των φτωχών, στις περιπτώσεις που έχουν δοσοληψίες με τους δυνατούς, αλλά οι περιουσίες πρέπει να αποδίδονται στους φτωχούς και οι δυνατοί να μη δικαιούνται να πάρουν πίσω το αντίτιμο της αγοράς αυτών των τόπων και τα έξοδα των βελτιώσεων [που έκαναν], γιατί και την ανωτέρω νομοθεσία αποδεδειγμένα έχουν παραβιάσει και γι' αυτό αξίζουν περισσότερο την τιμωρία [...] Και δεν θεσπίζουμε τα μέτρα αυτά μόνο για το μέλλον, αλλά τους προσδίδουμε και αναδρομική ισχύ. Επομένως ισχύουν για το παρελθόν ως το έτος που μνημονεύουμε πιο πάνω (=922) [...].

1. Οι δυνατοί πρέπει να επιστρέψουν στους φτωχούς όλα τα κτήματα που τους καταχράστηκαν μέσα στην περίοδο 922-996 («Από τότε που εκδόθηκε αυτός ο νόμος του Ρωμανού του Πρεσβυτέρου ως σήμερα»).
2. Ο νόμος αυτός δεν είχε μόνο μελλοντική αλλά και αναδρομική ισχύ, και με αυτό τον τρόπο καταργεί το νόμο που διέγραφε την υποχρέωση των δυνατών να επιστρέψουν τα κτήματα αν περνούσαν 40 χρόνια («Και δεν θεσπίζουμε τα μέτρα αυτά μόνο για το μέλλον, αλλά τους προσδίδουμε και αναδρομική ισχύ»).
3. Η επιστροφή των κτημάτων δε θα συνοδεύεται από καταβολή χρηματικής αποζημίωσης από τους φτωχούς πρώην ιδιοκτήτες τους, γιατί η απόκτηση τους από τους δυνατούς ήταν πράξη παράνομη («αλλά οι περιουσίες πρέπει να αποδίδονται στους φτωχούς... περισσότερο την τιμωρία»). Μέσα από αυτή τη Νεαρά βλέπουμε καθαρά τον προσανατολισμό της βυζαντινής κρατικής εξουσίας την εποχή της Μακεδονικής δυναστείας, που ήταν η προστασία της μικρής και μεσαίας ιδιοκτησίας, στην οποία στηρίζονταν η οικονομία και η άμυνα του κράτους. **M.K. ☺**